

نقش کتابخانه‌های عمومی در گرایش به مطالعه بزرگسالان نو سواد

مرجان شاهی سوندی^۱، طاهره جوکار^۲

^۱ علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه شیراز (نویسنده مسئول)

^۲ استادیار گروه کتابداری، دانشگاه شیراز

چکیده

ایرانیان از دیرباز به کتاب و کتابخانه اهمیت فراوانی می‌دادند. کتابخانه عمومی از جایگاه ویژه‌ای در جامعه برخوردار است و خدمات گوناگونی را ارائه می‌دهد. این کتابخانه‌ها با انجام وظایف و تحقق اهداف خود می‌توانند موجبات پیشرفت جامعه و افراد آن را فراهم آورند. هدف اصلی از تلاش عظیم و بسیج فراگیر جامعه برای ریشه‌کن کردن بی‌سوادی فراگرفتن مقطعی مهارت خواندن و نوشتن نیست بلکه توانا ساختن بزرگسالان نو سواد برای استفاده از این مهارت‌ها در زندگی و استفاده از دنیای علم و دانش است. کتابخانه‌ها در جهت حمایت از امر آموزش و پژوهش، منابع و اطلاعات موردنیاز جامعه نو سواد را فراهم می‌آورند. در ایران با توجه به گسترش شبکه کتابخانه‌های عمومی در شهرها و روستاها، می‌توان مواد موردنیاز برای نو سوادان بزرگسال جامعه را از طریق آن‌ها فراهم ساخت و به تثبیت مهارت‌های سواد و رسیدن به مرز خودآموزی کمک کرد. فعالیت‌های سوادآموزی کتابخانه‌های عمومی باید در جهت همکاری با دیگر ارائه‌دهندگان آموزش بزرگسالان بوده و به‌درستی هدایت شود. هدف از مقاله حاضر ارائه راهکارهای مؤثر بر گرایش مطالعه بزرگسالان از سوی کتابخانه‌ها و کتابداران در جهت گسترش و ترویج فرهنگ مطالعه به آن‌ها است.

واژه‌های کلیدی: کتابخانه عمومی، خدمات کتابخانه عمومی، نقش کتابخانه عمومی، بزرگسالان نو سواد.

مقدمه

کتابخانه‌های عمومی با توجه به اهداف و رسالت‌هایی که برای آن‌ها معین شده است، می‌توانند نقش عمده‌ای در تحقق گرایش بزرگ‌سالان نو سواد به مطالعه ایفا کنند. البته با توجه به کار آیی و رسالتی که برای کتابخانه‌های عمومی متصور است، هنوز به جایگاه درخوری در برنامه‌های ایران نرسیده‌اند. (نشریه کتابداری، ۱۳۷۹)

کتابخانه‌های عمومی را از مظاهر دموکراسی در دنیای جدید دانسته‌اند. چراکه در حقیقت پایه‌های دموکراسی بر آزادی بیان و اندیشه نهاده شده است و کتابخانه‌های عمومی نهادی است که با کمک به رشد و شکوفایی اندیشه افراد جامعه به آن‌ها کمک می‌کند تا با دانش و احاطه بیشتری عقاید خود را ابراز کنند. کتابخانه عمومی این فرصت را برای همه افراد جامعه فراهم می‌کند که به شکلی فعال در امور فرهنگی و اجتماعی جامعه خود دخالت داشته و در فرایندهای فرهنگی جامعه نقش مؤثری ایفا کنند. در بیانیه یونسکو نیز از کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان بزرگراهی برای رشد فرهنگی افراد و گروه‌های اجتماعی نام‌برده شده است. (جیل، ۱۳۸۶)

کتابخانه‌ها به وجود آمده‌اند تا در زمان‌های مختلف به نیازهای گوناگون بشر پاسخگو باشند و نوع، خصوصیات، اهداف و خدمات آن‌ها با توجه به نیازهای جوامعی که در خدمت آن‌ها بوده‌اند، تعیین شده است. هرگاه شرایط و رشد کتابخانه‌ها در جامعه‌ای فراهم آمده آن جامعه مراتب ترقی را یکی پس از دیگری طی کرده و هر زمان که به هر دلیلی کتابخانه‌ها در کنج انزوا و بی‌مهری قرار گرفته‌اند، سیر قهقراپی جامعه هم آغاز گردیده است. (نجاتی حسینی، ۱۳۷۹)

از دیگر اهداف کتابخانه‌های عمومی حمایت از سوادآموزی بزرگ‌سالان می‌باشد. چراکه سوادآموزی کلید دستیابی به تحصیلات، دانش و نیز استفاده از کتابخانه‌ها و خدمات اطلاعاتی است.

شرایط گوناگونی مانند شغل، تحصیلات و موقعیت اجتماعی بزرگ‌سالان باعث می‌شود تا آن‌ها نیازهای اطلاعاتی متفاوتی داشته باشند. وجود چنین تفاوت‌هایی در میان گروه‌های مختلف افراد بزرگسال باعث می‌شود تا هرکدام از این گروه‌ها را جداگانه موردبررسی قرار دهند. جمعیت بالقوه استفاده‌کننده از کتابخانه‌های عمومی، جمعیت باسواد هستند. هرچه میزان سواد افراد یک جامعه بیشتر باشد، قابلیت استفاده از کتابخانه‌های عمومی بیشتر خواهد بود. میزان توسعه‌یافتگی هر جامعه ارتباط مستقیم با میزان سواد افراد آن جامعه دارد؛ بنابراین وجود کتابخانه عمومی در هر جامعه نه تنها رسالتی مهم در آموزش افراد و افزایش میزان سواد آن‌ها دارد، بلکه به‌خودی‌خود نشان‌دهنده توسعه‌یافتگی آن جامعه نیز به شمار می‌روند. داشتن یک بستر مناسب در جامعه می‌تواند زمینه‌ای برای توسعه نیازهای اطلاعاتی افراد به وجود آورد. بر این اساس وجود کتابخانه و میزان باسوادی افراد هر جامعه همواره ارتباط بسیار نزدیکی با یکدیگر دارند و هرکدام لازم و ملزوم دیگری به شمار می‌روند. یکی از مشکلات پیش روی کتابخانه‌های عمومی به‌خصوص در کشورهای در حال توسعه و یا توسعه‌نیافته، مبارزه بابتی سواد است. کتابخانه‌های عمومی به لحاظ امکاناتی که برای جذب افراد نو سواد دارند، از مهم‌ترین مراکز برای تداوم سواد و عرضه خدمات به نو سوادان محسوب می‌شوند. انجام صحیح کار فقط با برنامه‌ریزی دقیق امکان‌پذیر است. در این برنامه‌ریزی‌ها به نیروی انسانی و بودجه موردنیاز نیز باید توجه داشت. از آنجاکه تداوم آموزش بزرگ‌سالان بر عهده کتابخانه‌های عمومی است و کتابخانه‌های عمومی به همه افراد جامعه تعلق دارند باید به نحوی مجهز شوند که بتوانند با عرضه خدمات مناسب پاسخگوی احتیاجات و علائق فردی و گروهی جامعه باشند. این کتابخانه‌ها با همکاری دیگر مراکز می‌توانند به‌صورت بهتر و گسترده‌تری از تجهیزات و امکانات استفاده کنند. کتابداران ماهر و کارشناسان متخصص و همچنین چگونگی عرضه خدمات در کتابخانه، نوع منابع کتابخانه‌ای و به‌کارگیری خدمات سوادآموزی کتابخانه نیز در جذب و هدایت نو سوادان به کتابخانه‌های عمومی مؤثر است. (زمانیان، ۱۳۸۵)

کتابخانه‌های عمومی مرکز یادگیری مادام‌العمر در جامعه هستند. افراد مختلف از نظر سن، میزان تحصیلات و... به کتابخانه‌های عمومی مراجعه و اطلاعات علمی موردنیاز خود را کسب می‌کنند و دانش و آگاهی خود را در زمینه‌ای مختلف ارتقاء می‌بخشند و بدین طریق به خودآموزی می‌پردازند. کتابخانه‌های عمومی علاوه بر آن که مراجعان را در دست یافتن به اطلاعات موردنیازشان راهنمایی می‌کنند به آن‌ها کمک می‌کنند تا نیاز اطلاعاتی خود را به‌طور صحیح تشخیص دهند و سپس خود و

یا با کمک کتابدار- منابعی را برای رفع نیازشان لازم است شناسایی و از آن‌ها استفاده نمایند. یادگیری تمام این مراحل موجب کسب مهارت‌های سواد اطلاعاتی می‌شود که در جامعه اطلاع مدار و دانایی محور امروز امری ضروری است. کسب مهارت‌های سواد اطلاعاتی موجب گسترش دانایی و ترویج علم و دانش در جامعه خواهد شد. (بابا غیبی، ۱۳۸۸)

ترویج فرهنگ مطالعه

تشکیلات و رونق این کتابخانه‌ها نیز درمجموع آنچه هست مناسب با شأن فرهنگی مردم ما نیست و حق آن است که کوشش‌های جدی و بررسی‌های پیرامنه به‌منظور طرح مسائل این نوع کتابخانه و جایگاه مطلوب آن، فراگیر شود. توجهی که اکنون از سوی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور حاصل شده، موجب خوشوقتی و مایه امیدواری است. اهل نظری داند که از عوامل شرافت هر شهر و کشور، حضور بارز و فعال و سازنده کتابخانه‌های آن است. معمولاً انسان‌های سالم و خودشکوفای، وقت خویش را با ناآگاهی هدر نمی‌دهند. این‌گونه افراد در اتوبوس، تاکسی و حتی صف انتظار بانک‌ها، روزنامه یا کتابی را مطالعه می‌کنند. (صافی، ۱۳۷۹)

در کشور ما، پژوهش‌های علمی و یافته‌های مبتنی بر واقعیات کتابخانه‌های عمومی و مسائل مربوط به آن یکسره خالی است و باید که اندیشمندان با عنایت به معیارهای درست پژوهش، راه ترقی و تکامل این کتابخانه‌ها را در همه ابعاد مطرح سازند و مواردی را که نقصان‌هایی در وضعیت موجود کتابخانه‌های عمومی است، محققانه روشن سازند.

نقش کتابخانه در بالا بردن عادت مطالعه

عادت به مطالعه در پیشبرد توسعه فرهنگی نقشی بسزا ایفا می‌کند. اینکه انسان چرا مطالعه می‌کند و به آن‌ها نیاز دارد دلایل متعددی دارد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

۱. برای ادای فرایض دینی
۲. پر کردن اوقات فراغت
۳. دستیابی به اطلاعات روزآمد
۴. توسعه مهارت‌های حرفه‌ای
۵. اصلاح نیازهای خویش
۶. ارضای نیازهای ذهنی و روحی.

هر فرد در طول حیات خویش متأثر از محیط اطراف است که همانا جامعه و فرهنگ از آن جمله است و این‌ها به عادت و رفتارهای او شکل بخشیده و شخصیت وی را می‌سازد. تقریباً در تمامی جوامع عوامل متعددی در عادت مطالعه مؤثرند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: کتابخانه، جامعه، تحصیلات و سطح آگاهی، رسانه‌ها اعم از مکتوب و دیداری- شنیداری، تأثیر نظام‌های حکومتی. (خراسانی، ۱۳۷۹)

همان‌طور که از گروه‌بندی بالا معلوم می‌شود، کتابخانه می‌تواند نقش اساسی در توسعه عادت به مطالعه داشته باشد؛ زیرا همچون پناهگاه امن اجتماعی، در محیطی سالم، محتوای منابع و اطلاعات موردنیاز را به‌صورت نظام‌مند در اختیار جامعه قرار داده و با الگوسازی، عادت مطالعه را در سطح جامعه توسعه می‌دهد. توسعه کمی و کیفی کتابخانه‌ها، به‌ویژه کتابخانه‌هایی که در سطح گسترده‌ای با جامعه در ارتباط‌اند در توسعه عادت به مطالعه نقش بسزایی ایفا می‌کند.

کتابخانه‌های عمومی در صورت برخورداری از کتاب‌های مناسب و کتابداران متخصص و توجه به نیازهای مراجعین، می‌توانند عامل مؤثری در تشویق اقشار مختلف مردم به مطالعه شوند. کتابخانه‌های عمومی اگر جایگاه واقعی خود را بیابند و امکانات لازم و گستردگی متناسب با رشد جمعیت را به دست آورند، جامعه مخاطب آن‌ها از حیث تاریخی و اجتماعی در مکانی از بلوغ و قدرت‌گزینش قرار می‌گیرد که نه‌تنها برآورند نیاز اطلاعاتی هر متقاضی و زمینه‌ساز رویکرد مردم به‌سوی مطالعه و کتاب‌خوانی است، بلکه می‌تواند به‌عنوان پشتیبان امر تحقیقات در کشور و ضمانتی برای سلامت جامعه باشد. (آشنا، ۱۳۸۹)

برخی از صاحب‌نظران معتقدند که توجه استانداردهای موجود در راه اندازی و ایجاد امکانات عمومی و مجهز نمودن آن‌ها به کتاب‌های جدید و به‌روز، تجدیدنظر در شیوه مجموعه‌سازی و انتخاب کتاب برای کتابخانه‌های عمومی، برگزاری جلسات نقد و بررسی کتاب با حضور نویسندگان و اعضای کتابخانه‌ها، برگزاری برنامه‌های جنبی از قبیل مسابقات کتاب‌خوانی، قصه‌گویی، شب‌شعر، نمایش فیلم، جهت جذب مراجعین، غنی کردن بخش مرجع کتابخانه‌های عمومی و استخدام کتابداران مرجع، جهت پاسخ‌گویی به پرسش‌های علمی مراجعین، توسعه و گسترش فضاهای مناسب مطالعه در کتابخانه‌ها، ایجاد و ارتباط و هماهنگی با مدارس جهت بازدید دانش‌آموزان از کتابخانه و حضور کتابداران کتابخانه‌های عمومی در مدارس و تشریح خدمات و فعالیت‌های کتابخانه، از راهکارهای ارتقاء فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی توسط کتابداران و کتابخانه‌ها می‌باشد. (آشنا، ۱۳۸۹)

یکی دیگر از عوامل مهم در ترویج فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی، اطلاع‌رسانی کتابداران می‌باشند. کتابداران مشاوران امینی هستند که می‌توانند با شناخت مراجعان و از طرفی نحوه دستیابی به اطلاعات مناسب در زمینهٔ مشکل مطرح‌شده، هدف وی را از گفته‌هایش دریابد و در راهنمایی وی به کتاب یا منبع مناسب نقشی مؤثر ایفا نمایند. (آشنا، ۱۳۸۹)

نقش کتابخانه‌های عمومی در سواد اطلاعاتی

در فرهنگ کتابداری «سواد اطلاعاتی» این‌گونه تعریف‌شده است:

آگاهی از قابلیت‌های محاسباتی و توانایی تشخیص و بیان روشن مسائل که به کمک فن‌آوری رایانه‌ای قابل‌حل هستند. این آگاهی شامل برنامه برای رایانه نمی‌شود. سواد اطلاع‌رسانی نیز به نظامی گفته می‌شود که برای سازمان‌دهی و ذخیره‌سازی، بازیابی و اشاعه اطلاعات طراحی شده است که به باسوادان اطلاعاتی در به دست آوردن اطلاعات کمک خواهد نمود (رضوی اصل، ۱۳۸۹)

سواد اطلاعاتی ابزار ارتباط با دنیا در عصر حاضر است. در مقایسه باسواد خواندن و نوشتن، یعنی توانایی فهم پیام مکتوب و انتقال پیام به‌صورت مکتوب، سواد اطلاعاتی یعنی توانایی دسترسی و استفاده از اطلاعات به هر شکل و در هر قالب (اعم از چاپی یا الکترونیکی). (بابا غیبی، ۱۳۸۸)

از دیدگاه وبر و جانسون «سواد اطلاعاتی به معنای توانایی در اتخاذ رفتار اطلاع‌یابی مناسب به‌منظور شناسایی اطلاعات موردنیاز برای تأمین نیازهای اطلاعاتی است، به‌طوری‌که دسترسی به اطلاعات موردنظر به استفاده صحیح، اخلاقی و مؤثر از اطلاعات در جامعه منجر شود. اطلاعات موردنیاز ممکن است از طریق هر کانال یا رسانه‌ای که میسر باشد، به دست آید به تعبیری دیگر می‌توان سواد اطلاعاتی را مجموعه توانایی‌هایی تعریف نمود که به کمک آن‌ها می‌توان تشخیص داد در چه زمانی به اطلاعات نیاز است و به مکان‌یابی، نقد و ارزیابی و استفاده مؤثر و مفید از اطلاعات موردنیاز پرداخت.» (رضوی اصل، ۱۳۸۹)

امروزه نقش کتابخانه‌ها به‌عنوان یکی از زیرساخت‌های جامعه اطلاعاتی و سیستم خودآموزی سواد اطلاعاتی پررنگ‌تر از گذشته شده است و دستیابی به جامعه اطلاعاتی فعال و مؤثر، بدون توجه به کتابخانه‌ها امکان‌پذیر نخواهد بود. (رضوی اصل، ۱۳۸۹)

در این میان نقش کتابخانه‌های عمومی را در خدمت‌رسانی به‌کل اقشار جامعه نباید از یاد برد چراکه یک کتابخانه عمومی وظیفه خدمات‌دهی و اطلاع‌رسانی به‌کل جامعه را بر عهده خواهد داشت. تمام اقشار جامعه با سطوح مختلف سواد و تخصص‌های گوناگون، از هر رنگ، نژاد، قومیت و زبان و در سنین مختلف به کتابخانه‌های عمومی مراجعه می‌کنند تا اطلاعات موردنیاز خود را تهیه کنند. در حقیقت کتابخانه‌های عمومی زیربنای خودآموزی همیشگی افراد یک جامعه می‌باشند. امروزه جامعه‌ای مترقی و پیش‌رونده خواهد بود که در کنار موسسات آموزشی قوی و سایر امکانات آموزشی و پژوهشی، از کتابخانه‌های عمومی توانمند و دارای منابع غنی و مجهز به سیستم‌ها و تکنولوژی‌های نوین برخوردار باشد. در غیر این صورت هرچقدر مدارس، دانشکده‌ها، دانشگاه‌ها و کتابخانه‌های آموزشی، دانشگاهی و تخصصی یک جامعه قوی باشد، بدون برخورداری از کتابخانه‌های عمومی روزآمد و مطابق با استانداردهای جهانی، هرگز نخواهد توانست خود را به‌عنوان یک جامعه اطلاعاتی پیشرفته مطرح کند و نخواهد توانست در تمامی ابعاد علمی، اجتماعی، سیاسی و ... به پیشرفت قابل‌ملاحظه‌ای نائل گردد. (رضوی اصل، ۱۳۸۹)

کتابداران کتابخانه‌های عمومی می‌توانند به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به مراجعه‌کنندگان کمک کنند تا برای افزودن به سطح سواد و معلومات، استفاده از منابع اطلاعاتی را بیاموزند و هراندازه در بهره‌گیری عملی مهارت‌های سواد اطلاعاتی به مراجعه‌کنندگان یاری رسانند، خواهند توانست به ارتقای منزلت و تصویر اجتماعی کتابداران و همچنین ارتقای دانش و فرهنگ و افراد جامعه و در نتیجه پیشرفت آن‌ها کمک کنند. (بابا غیبی، ۱۳۸۸)

در هزاره سوم که سواد اطلاعاتی به‌عنوان یک قابلیت مهم برای تمام افراد یک جامعه به‌حساب می‌آید و پیشرفت هر جامعه در گرو میزان حرکت آن جامعه در جهت تبدیل به جامعه اطلاعاتی کارآمد می‌باشد، باید با برنامه‌ریزی دقیق و حساب‌شده، بررسی تجارب سایر کشورها و نقاط ضعف و قوت آن‌ها در این زمینه، محاسبه امکانات موجود و برنامه‌هایی که در گذشته اجرا شده است و از همه مهم‌تر با تقویت و با تجهیز کتابخانه‌ها (بالأخص کتابخانه‌های عمومی) به حرکت در جهت رسیدن به جامعه اطلاعاتی مولد و پویا و برخورداری از افرادی با توان اطلاع‌یابی بالا و دارای ذهنی خلاق و منتقد پرداخت تا در آینده‌ای نه‌چندان دور شاهد کاهش شکاف علمی و فنی موجود میان ما و کشورهای پیشرفته دنیا باشیم. (رضوی اصل، ۱۳۸۹)

موانع و مشکلات موجود در راه مطالعه

گرفتاری مردم- ماشینی شدن زندگی و اسیر بودن انسان‌ها در چنگال ماشین‌ها -توجه بیش‌از اندازه به امکانات صوتی و تصویری به‌جای آثار مکتوب- گرانی کتاب- متنوع نبودن آثار- تعداد نسخ کم مطبوعات- نبودن برنامه‌های تبلیغاتی پیرامون کتاب- معرفی نشدن کتاب‌های جدید- ترجمه‌های نامناسب کتاب‌های خارجی بی‌حوصلگی نسبت به مطالعه -نبود کتابخانه در منزل- شرایط نامساعد آموزشی و پرورشی- وضعیت خاص رسانه‌ها و مطبوعات و... . و به‌طور کلی و خلاصه وجود مشکلات اقتصادی و فعال نبودن در زمینه تحقیقات مانع‌هایی هستند که باعث فاصله بین کتاب و کتاب‌خوانی می‌شود و از آنجائی که ماهواره، رایانه ویدئو و... در حال حاضر جایگاه ویژه‌ای را در روند آموزشی و یادگیری به خود اختصاص داده‌اند و به‌عنوان رسانه‌های آموزشی نقش گسترده‌ای در توسعه ساختاری و اجتماعی در میان جوامع شری و همچنین انتقال پیام فرهنگ و جلوه‌های غنی در ابعاد مثبت یا منفی پیدا کرده‌اند و تا حد زیادی رسانه‌های نوشتاری نظیر کتاب- مجلات و ... را تحت‌الشعاع قرار داده‌اند و به‌ظاهر توجه همگان را به خود جلب نموده‌اند. اما با قدری تعمق خواهیم دانست که رسانه‌های مکتوب و در صدر آن‌ها کتاب به لحاظ دارا بودن ویژگی‌های خاص همچنان باصلا بت و استواری نقش تاریخی خود را در انتقال دانش و فرهنگ و هنر از نسلی به نسل دیگر حفظ کرده است. لذا باید دنبال روش‌های ترویج و اشاعه فرهنگ مطالعه بین احاد جامعه بگردیم و روش‌های نوینی را که با خصوصیات نسل کنونی و مقتضیات زمانی ما مطابقت داشته باشد مورد شناسایی قرار دهیم. (همانی و اشرفی ریزی، ۱۳۹۲)

کتابخانه و سوادآموزی

کتابخانه‌ها در هر کشوری با هر درجه از توسعه نقش بسیار مهمی در سوادآموزی بر عهده‌دارند کتابخانه‌های عمومی نیز نقش بسزایی در پیشرفت نهضت کتاب‌خوانی ایفا می‌کنند. در حقیقت این کتابخانه‌ها دنباله‌رو سیاست‌های کتابخانه آموزشی محسوب شده و مکمل برنامه‌هایی هستند که در کتابخانه‌های آموزشی شکل گرفته‌اند.

اولین کنفرانس بین‌المللی آموزش بزرگ‌سالان در السینور ۱۹۴۹ آموزش بزرگ‌سالان را این‌گونه تعریف می‌کند تدارک آموزش مستمر و سازمان‌یافته برای تدارک جامعه در حال یادگیری تا افراد جامعه بتواند در جهت تکامل و تعالی حرکت کنند و در سرنوشت جامعه خود را از لحاظ فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی تغییر ایجاد بکند. کتابخانه‌ها در هر کشوری با هر درجه از توسعه نقش بسیار مهمی در سوادآموزی بر عهده‌دارند کتابخانه‌های عمومی نیز نقش بسزایی در پیشرفت نهضت کتاب‌خوانی ایفا می‌کنند در حقیقت این کتابخانه‌ها دنباله‌رو سیاست‌های کتابخانه آموزشی محسوب شده و مکمل برنامه‌هایی هستند که در کتابخانه‌های آموزشی شکل گرفته‌اند کتابخانه‌های آموزشی از این جهت که فرهنگ مطالعه و خواندن و روحیه جست‌وجوگری و علم‌آموزی را پرورش و تولید می‌کنند مهم است و کتابخانه عمومی از این منظر که

دسترسی عامه مردم را به اطلاعات و دانش فراهم می‌کند حائز اهمیت می‌باشد. اهداف تشکیل کتابخانه‌های عمومی در استانداردهای فدراسیون بین‌المللی موسسات و انجمن‌های کتابداری ایفلا-IFLA به قرار زیر است: تشویق به مطالعه در افراد اجتماع، حمایت از رشد فکری و آموزشی عامه، آشنا ساختن مردم با فرهنگ شفاهی و مکتوب کشور، دسترسی به همه انواع اطلاعات و دانش روز، فراهم ساختن امکانات آموزش سواد رایانه‌ای افراد و در نهایت حمایت و پشتیبانی از برنامه‌های سوادآموزی در جامعه. (ویرا ویلکاس، ۱۳۷۳)

بدون تردید، کتابداران بنا به دلایلی موجه ترین افراد برای آموزش سواد اطلاعاتی به شمار می‌روند. سازمان‌دهی و اشاعه اطلاعات از فعالیتهای اصلی حرفه کتابداری است و در طول تاریخ، تجربه‌های سودمندی را در مورد منابع اطلاعاتی، ارزیابی منابع، سازمان‌دهی و اشاعه اطلاعات و نیز در باره استفاده کنندگان، نیازها و رفتارهای آنان کسب کرده است. این تجربه‌ها اکنون به‌صورت دانش عمومی در اختیار کتابداران است.

بنابراین، آن‌ها می‌دانند چه تحولاتی در محیط اطلاعاتی رخ داده و استفاده کنندگان به چه نیاز دارند. آن‌ها بر اساس تجربه و پژوهش دریافته‌اند که چه کسانی به چه نوع آموزشی نیاز دارند و چه شیوه‌ها و ابزارهایی برای آموزش افراد مختلف مناسب‌تر است. بر اساس نظر کرایست، شالوده نظری علم کتابداری، آموزش است. این آموزش نه تنها به زیر ساختهای ذهنی کاربران توجه دارد و بر دانش آن‌ها می‌افزاید، بلکه به توانمندی آن‌ها در کسب دانش نظر دارد. بر خلاف آموزش سنتی، در آموزش کتابداران آموزش بیننده و تعامل او با اطلاعات را مرکز توجه خود قرار می‌دهند. نگاهی به فعالیتهای برنامه‌های متنوع کتابخانه‌ها در توسعه سواد اطلاعاتی به خوبی نشان می‌دهد که حرفه کتابداری تا چه حد و چگونه در این زمینه اقدام کرده است. تعداد و حجم همایشهای برگزار شده و نیز گستره پژوهش‌های کتابداران به ویژه در سالهای اخیر می‌تواند نشان‌دهنده رویکرد این حرفه نسبت به آموزش سواد اطلاعاتی باشد. از جمله این فعالیتهای، تشکیل کمیته‌های سواد اطلاعاتی در انجمن‌های کتابداری و برگزاری همایشهای تخصصی در کشورهای مختلف می‌باشد. با افزایش تعاملات و ارتباطات جهانی و شکل‌گیری جوامع اطلاعاتی و تداوم فرایند جهانی شدن، اطلاعات و اطلاع‌رسانی جایگاه ویژه‌ای پیدا می‌کند. کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی از جمله نخستین نهادها و مراکزی هستند که به‌طور مستقیم به گردآوری، سازمان‌دهی و اشاعه اطلاعات در اشکال مختلف پرداخته و با تغییرات زمان خود را سازگار نموده‌اند و اکنون در عصر اطلاعات و عرصه جهانی شدن وظیفه سنگینی را بر دوش داشته و در تعامل با این پدیده جهانی در مقابل فرصتها و چالشهای ویژه‌ای قرار گرفته‌اند و در بررسی تعامل کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی با سوادآموزی در عصر جهانی شدن فرصتها، زمینه‌های فعالیت و چالشهای احتمالی وجود دارد که باید آن‌ها را با هم در نظر گرفت تا بتوان تصویری روشن از جایگاه کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی در فرایند سوادآموزی در عصر جهانی شدن ارائه داد. فرصتها و زمینه‌های فعالیت عبارت‌اند از:

۱. ایجاد دسترسی به اطلاعات،
  ۲. سوادآموزی،
  ۳. مشارکت در ریشه کن کردن فقر و توسعه پایدار،
  ۴. توسعه آزادی اندیشه و بیان،
  ۵. حفظ هویت و تنوع فرهنگی به موازات همگن سازی فرهنگی
  ۶. اعتدالی تفاهم بین‌المللی و ارتقای همکاریهای جهانی.
- چالشها نیز عبارت‌اند از:

۱. مسائل مالی.
- مسائل آموزشی.
۳. استاندارد سازی مسائل تبادل اطلاعات.
۴. مسائل زبانی

در اینجا بد نیست که به پروژه سوادآموزی گوگل اشاره ای داشته باشیم. پروژه جدید گوگل، به معلمان، سازمانها و کسانی که به سوادآموزی علاقه مند هستند این امکان را می‌دهد تا از اینترنت برای دریافت و ارائه اطلاعات استفاده کنند. با این محصول جدید گوگل، تمام سازمانهایی که به نحوی در سوادآموزی در نقاط مختلف دنیا فعالیت می‌کنند، می‌توانند با یکدیگر در ارتباط باشند. کاربران از این پس قادر خواهند بود که به کتاب‌های دیجیتالی و مقاله های علمی دسترسی داشته باشند و اطلاعات و دانش خود را از طریق وبلاگها، گروه‌های اینترنتی و ویدئو با دیگران تقسیم کنند. این پروژه توسط گوگل و با همکاری برنامه سوادآموزی نمایشگاه فرانکفورت (LitCam) و یونسکو ارائه شده است. (جیل، ۱۳۸۶)

کتابخانه و آموزش بزرگسالان

در عصر حاضر مفهوم سواد تا حدودی تغییر کرده است. پیشرفت روزافزون در عرصه محمل های اطلاعاتی و فناوری های مربوط به سواد اطلاعاتی به عنوان بخشی از ضروریات و نیازهای اجتماعی بشر در آمده است. از آنجایی که کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی از پیشگامان عرصه اطلاعات و ارتباطات به حساب می‌آیند بنابراین می‌توانند آموزش سواد اطلاعاتی را به نحو احسن انجام داده و افراد را در استفاده از اطلاعات و کسب دانش موردنیاز یاری کنند. در این راستا تهیه استانداردهای سواد اطلاعاتی و برگزاری دوره های مناسب و ارائه گواهینامه های سواد اطلاعاتی می‌تواند افراد را در ارتباطات علمی و اجتماعی در فرایند جهانی شدن به مهارت‌های لازم تجهیز نماید. با توجه به اینکه سواد اطلاعاتی یکی از مولفه های ایجاد فاصله بین جوامع توسعه یافته و در حال توسعه می‌باشد. لذا، کتابخانه‌ها می‌توانند در جبران این نقیصه فعالانه وارد شوند. (میرحسینی)

اهمیت کتابخانه‌ها در خدمت به آموزش بزرگسالان نمی‌تواند اغراق آمیز باشد. کتابخانه‌ها به عنوان یکی از موسساتی که در پیشرفت سواد و آموزش در جامعه نقش دارند مورد احترام می‌باشند. به نظر می‌رسد کتابخانه به صورت ضروری لازم است تا در هریستم آموزش رسمی و در ارتباط با نیاز بزرگسالان و تشویق آنها در آموزش به صورت پایه یا در سطح آموزش عالی نقش داشته باشند. در اینجا، نقش کتابخانه به عنوان یکی از آن خدمات ضروری و معین در اصول، فعالیتها و اعمال آموزش سواد با ارجاع خاص برای آموزشگر بزرگسال موردبررسی قرار گرفته است. (غفاری، ۱۳۷۹)

آموزش به عنوان یک پیچیدگی در فرآیندهای اجتماعی در نیاز به دانش و تجربه به صورت رسمی یا به صورت دیگری تعریف شده است. در اینجا یک بزرگسال به کسی گفته می‌شود که پنجاه سال یا بیشتر سن داشته باشد که مسوول خود و دیگران می‌باشد و کسی است که شاید احساس از دست دادن دیدگاه قرار گرفتن در آموزش رسمی آموزشی می‌نماید بدلیل مشکلات مالی یا عوامل دیگر یا این احساس که او بعد از گذشت یک یا دو یا سه سال دچار افت تحصیلی شده است.

منظور از آموزش بزرگسال استمرار آموزش بزرگسال می‌باشد؛ بنابراین موارد زیر قابل تشخیص است:

۱. حالتی از سواد که ممکن است به آن دسترسی پیدا کنند و استمرار داشته باشد.
۲. بزرگسال ممکن است به صورت مداوم دانش و مهارت‌هایش را بهبودی بخشد.
۳. این شخص توانایی دارد تا عینا زندگی در اجتماع، سیاست و سیستم‌های اقتصادی را تجربه نماید.
۴. این بزرگسال ممکن است نسبت به میراث فرهنگی شهروندی و ارزشهای اجتماعی و بنابراین پذیرش تغییر نقش در زندگی بزرگسالی آگاهی پیدا کرده باشد.
۵. این شخص ممکن است شخصیتش را تکامل ببخشد و توانایی بالقوه اش را نیز تکامل بخشد و شاخه ای از ادراک و علاقه و مهارت‌هایش را توسعه دهد.

کتابخانه شخص را قادر می‌سازد تا یک حالت روحانی و معنوی بدست آورد و فعالیت تفریحی را در مطالعه القا کند بنابراین مطالعه اثر متقابلی روی ثروت جامعه و حصول دانش دارد. کتابخانه می‌تواند آموزش بزرگسال را پس از تحصیل توسعه دهد. بخشی از ماموریت کتابخانه به آموزش بزرگسالان اختصاص دارد. (میرحسینی)

از جمله مهم‌ترین نهادها، وزارتخانه ها و سازمانهای دولتی و غیر دولتی مسوول آموزش بزرگسالان در جمهوری اسلامی ایران، می‌توان به سازمان نهضت سوادآموزی (O.M.L) وزارت جهاد کشاورزی و بسیج اشاره نمود. با توجه به نقش قاطع سازمان

نهضت سوادآموزی در آموزش بزرگسالان در سال ۱۹۸۷ (۱۳۶۶) شورای پشتیبانی آموزشی تحت ریاست رئیس شورا به تشکیل جلساتی جهت طراحی و تصویب استراتژیها و یافتن راه حل‌های علمی جهت مبارزه بابتی سوادی تشکیل یافت. بر این اساس از جمله مهم‌ترین برنامه‌ریزی‌های آموزشی که در حوزه آموزش بزرگسالان صورت گرفته می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

۱. تغییر ساختار دوره‌های آموزش حضوری به آموزش مکاتبه‌ای و نیمه حضوری
۲. برطرف نمودن بیسوادی در افراد رده‌های سنی ۴۰-۱۰ سال.
۳. تحکیم و تثبیت مهارت‌های سوادآموزان و نو سوادان در جهت جلوگیری از بازگشت آنان به دوره بیسوادی
۴. ثبت نام کودکان در مدارس رسمی
۵. اعمال محدودیت‌هایی در هدایت افراد بیسواد و کم سواد رده‌های سنی زیر ۴۰ سال به کلاس‌های سوادآموزی
۶. استفاده از منابع عمومی و خصوصی جهت مبارزه بابیسوادی من جمله رسانه‌های جمعی مانند رادیو، تلویزیون و نشریات.
- از جمله مهم‌ترین راهبردهای آموزشی آموزش بزرگسالان طی برنامه ۵ ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:
۱. تعیین و تعریف سطح آموزش در جامعه و توسعه کشور، تعیین و تعریف مسئولیت‌های مکمل دولت و مردم در آموزش و ارتقای انگیزه‌های ملی جهت برقراری مشارکت و همکاری‌های مردمی
۲. تاکید برآموزش‌های عملی، علمی و فنی و حرفه‌ای در چارچوب برنامه‌های جاری آموزشی
۳. تلاش در جهت کسب اطمینان از همکاری سازمان‌های مربوطه به منظور اصلاح قوانین و مقررات موجود در جهت برخورداری همگانی از تسهیلات اجتماعی من جمله قانون ممنوعیت کار ویژه کودکان رده‌های سنی ۶ تا ۱۰ سال
۴. تاکید برانسجام و تقویت روش‌های آموزشی جهت جلوگیری از بیسوادی و اولویت دادن به نو آوری و اتخاذ روش‌های مناسب جهت یادگیری مؤثر و قابل کاربرد برای افراد شاغل از جمله مهم‌ترین راهبردهای آموزشی آموزش بزرگسالان طی برنامه ۵ ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:
۱. توسعه و تشویق آموزش بزرگسالان زیر رده سنی ۴۰ سال به واسطه اتخاذ متدهای مدرن آموزشی
۲. توسعه آموزش مکمل بزرگسالان
- (رضایی خاجکی، فاطمه. روزنامه مردم سالاری، ۱۳۸۷)

خدمات کتابخانه‌های عمومی به نو سوادان

نو سواد شخصی است که به تازگی مهارت خواندن و نوشتن را کسب کرده و مهارت‌های خواندن و نوشتن او محدود است، بنابراین در برخورد با متون خواندنی مشکل دارد. (زمانیان، ۱۳۸۵)

در کشورهای درحال توسعه توجه به گروه کم سواد و نو سواد جامعه امری حیاتی است؛ زیرا مخارج و نیروی زیادی صرف باسواد کردن این افراد شده است و اگر مواد خواندنی، ساده در دسترس این گروه‌ها قرار نگیرد بازگشت به بیسوادی خواهند داشت. پس برای تثبیت سواد و ارتقای مهارت‌های خواندن و نوشتن این گروه لازم است این افراد را از خدمات کتابخانه‌های عمومی آگاه کرد تا پاسخ سئوالات خویش را از طریق مطالعه دریابند. (میرحسینی، ۱۳۷۳)

نقش کتابخانه‌های عمومی این است که در فعالیت‌های سوادآموزی و برنامه‌های پس از سوادآموزی مشارکت داشته باشند تا به هدف خویش که همانا ارتقای فرهنگ و ایجاد و تقویت عادت به مطالعه درگروه‌های مختلف مردم است نائل شوند.

کتابخانه‌های عمومی با ارائه بی دریغ مواد خواندنی ساده به نو سوادان کمک می‌کنند که باسواد باقی بمانند و آنان را از سطوح خواننده مبتدی به خواننده مستقل و خود آموز ارتقاء می‌دهند. (زمانیان، ۱۳۸۵)

تشخیص این مطلب که کتابخانه‌ها عمومی عوامل کلیدی برای حل مساله بی‌سوادی هستند، به‌طور قطع به موفقیت برنامه سوادآموزی گسترده در هر جامعه کمک می‌کند. برای اینکه کتابخانه‌ها در این زمینه تاثیر مطلوبی داشته باشند، مربیان،

مددکاران اجتماعی و کتابداران باید نقش های متفاوت خود را درک کرده و با یکدیگر مشارکت کنند تا سطوح سوادآموزی را بهبود بخشند.

کتابخانه های عمومی می توانند در مبارزه بای سواد بی به خصوص در مناطق روستائی با فراهم آوردن وسائل لازم به صورت کتاب، مجلات، روزنامه ها، وسائل دیداری شنیداری و فن آوری های جدید اطلاعاتی به مردم کمک کنند تا سواد دانش و مهارت آنها بهتر شده و پیشرفت کنند.

کتابخانه های عمومی می توانند نقش فعالی در بهتر کردن مهارت های سوادآموزی مردم روستاها داشته باشند چون آنها اقتصادی ترین مطالب را به طور دائمی و همیشگی در اختیار روستائیان قرار می دهند تا عادت به مطالعه را در وجود آنها تثبیت کنند.

از موانع اصلی در برابر مراجعان بی سواد، تکیه کتابخانه در ارائه خدمات گوناگون به مواد نوشتاری است که این امر و شکل ظاهری کتابخانه ها، منجر به ترس از ورود به کتابخانه می شود و باعث می شود آنها از کتابخانه هراسان باشند. در کنار این مسائل رفتار و برخورد نامناسب بعضی از کتابداران و کارکنان کتابخانه ها می تواند مشکلات را برای بی سوادان و نو سوادان شدت بخشد.

کتابخانه های عمومی باید جهت مشارکت در امر سوادآموزی یکسری اطلاعات را فراهم کنند و بر اساس آنها برنامه ریزی نمایند که در ذیل بعضی از آنها اشاره می گردد.

- منابع و اطلاعاتی در باره روش های تبلیغ خدمات سوادآموزی داشته باشد.
  - نگرش جامعه و کارکنان کتابخانه را در مورد سوادآموزی بسنجد و شکاف های موجود در خدمات سوادآموزی را شناسائی کند.
  - اطلاعاتی درباره سازمان ها و نهادهای ارائه کننده خدمات سوادآموزی در آن منطقه داشته باشند
  - اطلاعاتی درباره فعالیت های سوادآموزی کتابخانه ها و روش های تبلیغ خدمات سوادآموزی داشته باشند.
  - اطلاعات و مطالبی درباره مسئله بی سوادی و اهمیت سوادآموزی و میزان گسترده آن در جامعه فراهم نماید.
- کتابخانه های عمومی می توانند برای ایجاد تثبیت عادت به مطالعه در مخاطبان خود و نو سوادان به برگزاری جلسات داستان گوئی، باشگاههای مطالعه کتابخانه ای برای کودکان و بزرگسالان، تهیه روزنامه های دیواری، اردوهای علمی و تهیه مواد صوتی و تصویری آموزشی برای نو سوادان اقدام نماید.

وظایف کتابداران کتابخانه های عمومی در خدمت به نو سوادان

«براملی» وظایف ذیل را برای کتابدار متصدی خدمات به بزرگسالان نو سواد معین کرده است:

- سازمان دادن برنامه های فراهم آوری مشارکتی برای اطمینان از اینکه اینگونه مواد به صورت محلی در دسترس هستند.
- مشاوره در مرحله فراهم آوری مواد، سازماندهی و نمایش مواد خواندنی آموزش پایه بزرگسالان
- ارتباط با گروه های سوادآموزی و سازمان های آنها در سطوح محلی و ملی
- ترتیب دادن ملاقات های مشترک بین کارکنان کتابخانه ها و آموزشیاران سوادآموزی برای بحث درباره مشکلات و راه حل های توافقی
- ارتباط دادن برنامه های سوادآموزی به گروه های دیگر کتابخانه ها با نیازهای آموزشی خاص
- اداره کردن جلسات آموزشی برای کارکنانی که به نو سوادان خدمات ارائه می کنند. (نشریه کتابداری ۳۴، ۱۳۷۹)

کتابخانه های عمومی و ایجاد گرایش بزرگسالان نو سواد به مطالعه

راههایی که کتابخانه میتواند از آن راهها در فعالیت های سوادآموزی مشارکت کند، جا دارد به تنوع این فعالیتها بیندیشیم. اگر چه فعالیت های سوادآموزی کتابخانه را میتوان در یک زنجیره قرارداد، اما خدمتی که در بالاترین سطح این زنجیره ارائه می شود

الزاما به این مفهوم نیست که بهترین خدمت ارائه شده از سوی کتابخانه است. نوع خدمات سوادآموزی که ارائه می‌شود خواهد توانست و باید تفاوت‌های میان جوامع را نشان دهد. با توجه به اینکه تفاوت‌هایی درامر خدمات کتابخانه ای برای بیسودان در جوامع مختلف وجود دارد اما یک هدف کلی در این جوامع وجود دارد؛ و آن جذب نو سوادان و بیسودان به کتابخانه‌هاست. حال بستگی به مدیریت یک کتابخانه دارد که شیوه‌های مختلف و تبلیغات مداوم بتواند به این هدف برسد.

اگرچه می‌دانیم برای خدمات سوادآموزی کتابخانه برنامه استاندارد وجود ندارد، با این حال فعالیت‌های متنوعی در این زمینه وجود دارد که با کتابخانه پیونده خورده است که در این تحقیق به آن اشاره خواهد شد.

انواع موادی که برای نوآموزان بزرگسال تهیه می‌شود شامل مواد چاپی، نوارهای شنیداری و نوارهای ویدئو (برای آموزش مهارت‌های پایه و مهارت‌های شغلی) نقشی که کتابخانه‌ها در تهیه مواد چاپی بر عهده‌دارند می‌تواند مناسبترین کار برای آن‌ها باشد، زیرا این امر فعالیتی است که همواره در کتابخانه‌ها معمول است. از این رو یکی از راه‌های ساده برای شروع فعالیت‌های سوادآموزی، کار در زمینه مجموعه مواد و منابع چاپی است. این مجموعه شامل مواد خواندنی برای اوقات فراغت، کتاب‌های درسی، کتابهای تمرین و مهارت‌های زندگی یا مواد مربوط به مهارت‌ها جدید (در زمینه‌هایی چون آگاهی سازی مصرف کنندگان، اقتصاد خانواده و غیره) می‌باشد. نوارهای ویدئو و نرم افزارهای کامپیوتر سوی دیگر این طیف قرار دارند. تا حدی به خاطر آن که این مواد شکهای نسبتا جدید برای کتابخانه‌ها به حساب می‌آیند و بطور قابل ملاحظه ای هم از نظر قیمت اولیه و هم از نظر تجهیزات مورد نیاز برای استفاده از چنین موادی گران می‌باشند. (نشریه کتابداری ۳۴، ۱۳۷۹)

کتابخانه‌ها حتی می‌توانند برنامه‌هایی در جهت جذب افراد بیسواد (قبل از شروع آموزش سوادآموزی) را انجام داده مثلاً با عرضه مواد دیداری، شنیداری که آموزشهای مختلفی در جنبه های اجتماعی، اقتصادی و غیره می‌تواند در جذب بیسواد جهت باسواد شدن و زمینه ای برای بعدها که باسواد شدن گرایش به کتابخانه داشته باشند.

برخی از جوامع به ویژه آنهایی که از جایگاه بسیاری از ارائه‌دهندگان سوادآموزی هستند با ائتلاف یا شورا، یک نهاد مستقل سوادآموزی تشکیل داده که شامل موسسه های آموزشی، کتابخانه‌ها، سازمانهای خدماتی و گروه‌های غیررسمی می‌باشند که با همکاری هم امکاناتی را ایجاد کرده تا در امر سوادآموزی و جذب بیسودان اقدام می‌نمایند، که نقش کتابخانه در این گروه بسیار مهم بوده و یکی از ارکان اصلی را تشکیل میدهد. (غفاری، ۱۳۷۹)

به‌طور مثال در یکی از شهرهای امریکا بنام الینویز با گردآمدن گروه‌های یاد شده و تشکیل یک شورای سوادآموزی و با پشتیبانی نهادهای شخصی و دولتی در این ناحیه جغرافیایی با بررسی آماری در خصوص بیسودان و چگونگی جذب آن‌ها جهت سوادآموزی و بررسی دقیق از مسائل شغلی، خانوادگی و حتی سن بیسودان و راه های مختلف آموزشی فعالیت‌های موثری را در انجام داده اند مقاصد شورای مزبور به شرح ذیل می‌باشد:

- ۱- پشتیبانی، ایجاد و توسعه آموزشی و اجتماعی برای آنهایی که مشکلاتی در سوادآموزی دارند.
- ۲- آگاهی دادن به مردم در باب خدمات آموزشی و اجتماعی که به‌منظور گسترش سواد دسترس پذیر است.
- ۳- تشویق شهروندان داوطلب به مشارکت در برنامه ریزی و ارائه خدمات به آنهایی که مشکلاتی در سوادآموزی دارند.
- ۴- افزایش آگاهیهای جامعه در مورد نیاز به سواد و مزایای آن.
- ۵- اختصاص منابع، خدمات کتابخانه‌های عمومی شهر به بیسودان و نو سوادان.

یکی از موارد مهم مربوط به طرحهای سوادآموزی آنست که چگونه نوآموزان بزرگسال را میتوان به آمدن به کتابخانه تشویق کرد. تبلیغ فعالیت‌های سوادآموزی کتابخانه‌تنها برای آگاهی جامعه لازم است، بلکه برای تشویق استفاده از مجموعه کتابخانه گسترش دیگر خدمات سوادآموزی در یک شهر ضروری می‌باشد. تبلیغ خدمات سوادآموزی کتابخانه مشابه تبلیغ دیگر فعالیت‌های کتابخانه است، اما با یک تفاوت عمده: نیاز به انتقال پیام به شکل شفاهی به جمعیت بیسواد. تمام تلاشهای سوادآموزی باید به سوی انجام ارجاعهای شفاهی به کتابخانه و ارائه‌دهندگان سوادآموزی سوق داده شود.

به هر صورت، کار تبلیغ سوادآموزی همچنان نیازمند استفاده از رسانه‌های چاپی در تلاش‌های خود می‌باشد. مواد چاپی، روزنامه‌ها، پوسترها، بروشورها، نشانه‌های کتاب، پیام خود را به جامعه باسواد و منابع بالقوه تامین بودجه، دیگر ارائه‌دهندگان سوادآموزی و دوستان و خانواده بزرگسالان بیسواد خواهد رسانید.

کتابخانه، هم مواد چاپی و منابع شنیداری، دیداری برای نوآموزان بزرگسال تهیه می‌کنند. مواد چاپی برای نوآموزان بزرگسال براساس سطوح کلاس بندی شده آنان، اساساً برپایه سطح مشکل بودن لغات و پیچیدگی ساختار جمله‌های به کار رفته در متن تهیه می‌شود اینگونه مواد دارای لغات کنترل شده، بیشتر به شکل و اندازه‌های مختلف موجود می‌باشد منابع چاپی نه‌تنها برای نوآموزان بزرگسال، بلکه برای آموزشگران و مدرسان نیز موجود است.

مواد شنیداری، دیداری بیشتر شامل نوارهای شنیداری، کاستها و ویدئو و نرم افزارهای کامپیوتری است، مدرسان و آموزشگران سوادآموزی از مواد شنیداری، دیداری به‌عنوان مکمل آثار چاپی جهت پیشبرد کار آموزش خود استفاده می‌کنند. (مزینانی، ۱۳۷۹)

جمع بندی

تجربه نشان داده است که عدم برنامه ریزی برای تداوم سواد جز باگشت به بی‌سوادی و از دست رفتن تلاش‌ها و امکانات گذشته نتیجه‌ای نداشته است. برای جلوگیری از این مسئله لازم است نو سوادان تحت پوشش برنامه‌های ویژه‌ای قرار گیرند و امکان تداوم سوادآموزی برای آنان فراهم شود. تهیه و تولید مواد خواندنی ساده ایجاد محیطی مساعد برای سوادآموزی و مشارکت نو سوادان در تصمیم‌گیری‌ها زمینه‌هایی برای تداوم سوادآموزی هستند.

کتابخانه‌های عمومی به لحاظ امکاناتی که برای جذب افراد نو سواددارند از مهمترین مراکز برای تداوم سواد و عرضه خدمات به نو سوادان محسوب می‌شوند.

فرصتهای زیادی برای کتابخانه‌های عمومی وجود دارد تا در آموزش بزرگسالان شرکت نمایند. مشارکت آن‌ها از تهیه مواد و منابع تا عملکرد مشاوره‌ای بین کتابدار و مراجعه‌کننده بزرگسال را شامل می‌شود. نقش کتابخانه‌های عمومی در فرایند کتابخوانی و یادگیری نقشی است طبیعی و ظرفیت این را دارند که زندگی افراد را تغییر دهند. در دنیای متغییر کنونی، کتابخانه‌های عمومی مسئولیت دارند تا این نقش را انتخاب کنند و کارکرد فعالانه‌ای با بزرگسالان داشته باشند تا هر دو گروه مراجعه‌کننده و کتابدار بتوانند به راحتی با تغییرات مواجه شوند و کیفیت زندگی خود را افزایش دهند.

از آنجا که تداوم آموزش بزرگسالان به عهده کتابخانه‌های عمومی است و کتابخانه‌های عمومی به همه افراد جامعه تعلق دارد باید به نحوی مجهز شوند که بتوانند باعرضه خدمات مناسب پاسخ‌گوی احتیاجات و علایق فردی و گروهی جامعه باشند. کتابداران ماهر و کارشناسان متخصص و چگونگی عرضه خدمات در کتابخانه، نوع منابع کتابخانه‌ای و چگونگی تبلیغ خدمات سوادآموزی کتابخانه در جذب و هدایت نو سوادان به کتابخانه‌های عمومی مؤثر است.

رویکردهای پیشنهادی

مدیریت کتابخانه می‌تواند با انجام فعالیتهای فوق بر نامه مثل برپایی جلسات بحث و گفت‌وگو با مراجعان از نیازهای آن‌ها آگاه شود هم چنین ایجاد جلساتی که در آن اهمیت کتاب و کتابخوانی توسط کتابدار یا دعوت از اساتید در شناسایی اهمیت کتابخوانی برای مراجعین مخصوصاً نوجوانان در کتابخانه آموزشی مهم است.

کتابخانه باید از تمام مواد اطلاعاتی دارا باشد که هر مراجعی اعم از هر گروهی که باشد با توجه به علاقه خود بتواند نیاز خود را برطرف کند. و این باعث خوشحالی او می‌شود و احساس می‌کند که کتابخانه به نیاز و علاقه او اهمیت داده است.

سیستم امانت دهی باید در کتابخانه‌ها راحت باشد و تاجایی که امکان دارد جریمه نداشته باشد یا حد اقل کم باشد تا افراد از اینکه جریمه شده‌اند ناراحت نشوند.

شرایط ثبت نام تا امکان دارد راحت باشد و احتیاج به پر کردن برگه توسط ضامن نداشته باشد.

کتابخانه‌های عمومی باید دنباله‌رو سیاست‌های کتابخانه آموزشی و مکمل برنامه‌هایی که در کتابخانه‌های آموزشی شکل می‌گیرند باشد.

منابع و مآخذ

- احمدی، زهرا (۱۳۸۸). نقش کتابخانه‌های (عمومی و آموزشی) در گسترش فرهنگ مطالعه.
- اشرفی ریزی، حسن (۱۳۸۳). درآمدی بر مطالعه و نقش خدمات ویژه کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگ مطالعه، تهران: چاپار.
- آشنا، عزت. ترویج فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی در گفتگو با صاحب‌نظران.
- بابا غیبی، نجمه (۱۳۸۸). بازشناسی ارزشهای حرفه کتابداری و کتابخانه‌های عمومی
- بابا غیبی، نجمه (۱۳۸۸). نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه سواد اطلاعاتی.
- تاثیر کتابخانه‌های عمومی در گسترش فرهنگ مطالعه ۱۳۷۹، «نشریه کتابداری» دفتر سی و چهارم، سال سی و چهارم.
- جیل، فیلیپ (۱۳۸۶). خدمات کتابخانه‌های عمومی: رهنمودهای ایفلا/ یونسکو برای توسعه (ترجمه علی شکویی). تهران: چاپار.
- دبرا ویلکاس، جانسون. کتابخانه‌ها و سوادآموزی. ترجمه دکتر رحمت الله فتاحی. مشهد انتشارات دانشگاه فردوسی ۱۳۷۳
- رضوی اصل، محسن (۱۳۸۹). سواد اطلاعاتی؛ چالش نوین کتابخانه‌های هزاره سوم.
- زمانیان، زینت (۱۳۸۵). راهکارهای کتابخانه‌های عمومی در تشویق بزرگسالان و نو سوادان به کتاب‌خوانی و مطالعه.
- ستاد برگزاری هشتمین نمایشگاه بین‌المللی اطلاع‌رسانی و فرهنگ: پژوهشگاه فرهنگ «نقش اطلاع‌رسانی در توسعه فرهنگی (مجموعه مقالات)». تهران: خانه کتاب، ۱۳۸۰.
- صافی، قاسم (۱۳۷۹). تأثیر کتابخانه‌های عمومی در گسترش فرهنگ مطالعه. کتابداری، شماره ۳۴.
- صافی، قاسم. «تأثیر کتابخانه‌های عمومی در گسترش فرهنگ مطالعه». نشریه کتابداری؛ سال سی و چهارم، دفتر سی و چهارم، ۱۳۷۹.
- عماد خراسانی، نسرین دخت (۱۳۷۹). خدمات عمومی کتابخانه و روش‌های آن. تهران: چاپار. کتابخانه عمومی و توسعه فرهنگی. پیام کتابخانه، شماره ۵ و ۶.
- غفاری، سعید. گامی در سوادآموزی: آموزش بزرگسالان و نو سوادان. تالیف سعید غفاری. تهران: نشر چاپار، ۱۳۷۹
- محمدی، حسن (۱۳۸۸). جایگاه کتابخانه‌ها در جامعه.
- مزینانی، علی. «کتابخانه و کتابداری». تهران: سمت، ۱۳۸۳.
- میرحسینی، زهره (۱۳۷۳). نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگ کتاب‌خوانی. پیام کتابخانه، شماره ۱۲ و ۱۳.
- میرحسینی، زهره. مواد و خدمات کتابخانه‌ای برای بزرگسالان نو سواد. تهران: انتشارات سمت.